

20/6

Njutbara memoarer

LEONARD WOOLF är sannolikt även för många engelska intellektuella känd blott eller främst som make till Virginia Woolf — liksom Leslie Stephen ofta omtalas inte som en lysande idéhistoriker, utan som Virginias far. Men Woolf, nu över 80 år gammal, hör med egen rätt till Englands stora namn under mellankrigstiden. Han var inte bara Virginias älskande och hjälpande följeslagare, han var och är en av idéhistoriens mästare och en politisk och litterär satiriker av rang; hans förnämsta verk, "After the deluge", är i hög grad ojämnt, men innehåller partier som har få motstycken i skärpa, kyligt klagörande formuleringar och av alla

Leonard Woolfs (bilden) nymtavla memoarbok "Sowing" anmäls här av Herbert Tingsten.

doktriner obundet radikalt tänkande.

Woolf har nu givit ut första delen av sina memoarer (*Sowing*, The Hogarth Press, 21 shilling), omfattande barndomsåren och studietiden i Cambridge (1880—1904). Han tillhör en högborgerlig judisk familj; fadern var advokat med väldiga inkomster, och efter hans död 1892 levde familjen i vad Woolf är benägen att kalla fattigdom, men som för läsaren snarare ter sig som välstånd — modern och de nio barnen måste klara sig med tre tjänare och en villa på tio eller tolv rum. Leonard fick stipendier först vid St Pauls berömda skola och sedan i Cambridge för att därefter gå in i kolonialdepartementet och under åtskilliga år bli tjänsteman i Ceylon.

Memoarerna är inte sensationella; här finns inga märkliga händelser eller stora passioner, parentetiskt nämner Woolf att hans första sexuella upplevelse kom åtskilliga år efter studietidens slut. Vad som gör läsandet av boken till en stor glädje är det stillsamma, skeptiskt-intelligenta berättandet om vardagliga ting, de kloka reflexionerna och de små fina skisserna av betydande och ryktbara personer. Vi möter Henry James, E M Forster, Chesterton, makarna Webb — dessa tankemaskiner skildras med sarkastisk välvilja — Keynes och över huvud de unga män och kvinnor som senare bildade Bloomsbury-

gruppen och blev sjeanor i litterär och politisk debatt. Den ende "store man" som Woolf anser sig ha mött var filosofiprofessorn i Cambridge George Moore, förut med vördnad och kärlek tecknad av många andra, bland dem Keynes och Russell. Ingen har såvitt jag vet lyckats ge ett porträtt som riktigt visar hur Moore var, men man får klart för sig att han med tankeskärpa och godhet förenade den strålgans eller charm eller magnetism eller vad det nu skall kallas som stegrar uppskattningen till hängivenhet.

Alla människor tycks behöva ett skal, en sköld, en mask för att reda sig, skriver Woolf. Men det finns några som har ovanligt litet av detta skydd och som är "underbart direkta, enkla, andligt obeslöjade", som har "själens nakenhet". De är "därar" eller "idioter" i Tolstojs och Dostojevskijs mening, även om de är både intelligenta och intellektuella. De två exempel på sådana "Sillies" som Woolf nämner är George Moore och Virginia Woolf. Själv hör han enligt egen utsago till de rejäla skaldjuren; "jag utvecklade tidigt ett skal som med åren blev allt tjockare och fastare" ... "den karaktär jag uppfann för att möta världen framsprang till mycket stor del ur fruktan, ur intellektuell, moralisk och fysisk feghet. Det var fruktan för förlöjligande eller ogillande, om man avslöjade sina verkliga tankar och känslor, och ibland fruktan för att avslöja sin egen fruktan, som ledde till uppfinnandet av ett slags sekundär version av en själv som för ens ursprungliga jag kunde ge skyddet av ett permanent alibi."

I någon mån är vi säkerligen alla alibister i den genren. Men jag tror att de engelska uppfostringsmetoderna, särskilt i de fina skolorna, i ovanligt hög grad driver fram skal- eller fasadproduktionen: man blir rädd för att säga vad man tycker, att yppa vad man känner, därför att gentlemannaidealet är en behärskning som i lyckliga (eller olyckliga) fall blir känslöshet, ett slags anspråkslöshet i konformismens tecken. Då jag sökte upp Woolf i våras fick jag hans egen självanalys bekräftad: han verkade väl bepantrad, talade om Bloomsbury, inklusive hustrun och de nära vännerna, med samma lugna saklighet som om likgiltiga ting. Men så mycket "slår känslan än under isen" att den första memoardelen vittnar om ömhet och värme trots slutenheten, och man längtar efter den del som skall berätta om samlivet med snillet och dären Virginia.

HERBERT TINGSTEN

27/6

Omistlig klassiker

JOHN STUART MILLS självbiografi har under titeln *Mitt liv* utkommit i en ny svensk upplaga (Natur och kultur, 9:75 kr, översatt av Anders Byttner). Både som ett stycke idéhistoria och som memoar hör denna bok till de stora, som generation efter generation kan läsa med samma glädje och samma intellektuella utbyte. Man möter här en moralism som kan kallas begränsad, en sökande rättrådighet utan frestelser och svåra uppgörelser — så långt man gärna kan tänka sig från augustinska anfäktelser — men som fånglar genom en ärlighet, en anspråkslöshet och en intensiv vilja till godhet och klarhet, sållsamt fri från både koketteri och våldsamhet.

Mills skildrar den lilla grupp av ädla och dystra utilitarister som genom parollen "största möjliga lycka för största möjliga antal" blev ett salt i engelskt och europeiskt tänkande. Fadern, James Mill, gjorde "handlingarnas förmåga att åstadkomma lust eller olust till den enda prövostenen för rätt och orätt", men "han hyste knappast någon tro på lustkänslornas värde" och blev inte entusiastisk ens inför tron på ett perfekt samhällssystem; han saknade förmåga av ömhet och framstår i sonens vördnadsfulla beskrivning som en utrednings- och uppfostringsmaskin. Sonen uppställde tidigt "vad som med rätta kan kallas ett mål i livet: att reformera världen", men han trodde inte att han skulle bli glad och lycklig ens om målet snabbt förverkligades. Den magra tillfredsställelse som uppnåddes bestod i känslan av att man verkade för människornas lycka, men denna lycka kunde inte ses annat än som det goda samvetets vällust, och lyckoläran blev i praktiken en puritansk moralära. Det är en logik som varje läsare uppfattar, men som var dold för dessa reflekterande och självvransakande ateisthelgon.

Självbiografien inleds med en essä av en annan stor puritan, Eli Heckscher. Det är lysande sidor, på samma moraliska och intellektuella nivå som Mills bok.

HERBERT TINGSTEN